

Оксана Вашуленко,
науковий співробітник
відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна,
Oksana Vashulenko,
research scientist at O. Ya. Savchenko Department of Primary Education of the
Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

**СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ
MODERN TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF CREATIVE
ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN DURING THE
LITERATURE-BASED READING LESSONS**

Annotation. The importance of developing the creative potential of the individual is outlined in the thesis. The emphasis is placed on the search for new, non-standard forms, methods and techniques for the development of creative abilities of primary school children. Favorable conditions and features of development of these abilities at children of primary school age are defined. The technology of development of creative abilities during the lessons of literature-based reading in primary school is disclosed. Methods and techniques of indicated technology are provided.

Keywords. primary school; primary school children, literature-based reading; creative activity; creative abilities; creative writing.

Пріоритетним завданням реформування сучасної системи початкової освіти є всебічний розвиток школярів, зокрема творчого потенціалу особистості, яка могла б гідно представляти себе, свій народ, мову у світовій цивілізації. Адже саме творчі особистості впливали на прогрес цивілізації, створювали матеріальні і духовні цінності, що вирізнялися новизною.

Загальновідомо, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нових ідей, задумів, підходів і рішень. Лише творча особистість здатна створювати, пропонувати нові теорії, технології, напрями розвитку, знаходити вихід зі складних нестандартних ситуацій.

Здібність до творчості розвивається завдяки природній основі, умовам життя, навчанню, власній активності. Творчі здібності дітей можуть виявлятися в різних сферах діяльності: інтелектуальній, мистецькій, літературній, спортивній, соціальній, комунікативній, технічній. Усі прояви дитячої обдарованості є суб'єктивно значущими і потрібними для повноти життя особистості, її самореалізації в суспільстві. У молодшому шкільному віці прагнення дітей до мовленнєвої творчості, інсценізації, малювання, музикування, виготовлення саморобок, особливо помітне, бо відповідає сензитивним потребам цього віку [4].

Творчість – це особлива діяльність, але незалежно від віку творця і мети вона є проявом індивідуальності людини [4].

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів знаходить своє відображення в типових освітніх програмах, в інноваційних процесах, що відбуваються в сучасній українській школі. Здібності розвиваються у процесі діяльності творчого характеру, яка спонукає учнів до пізнання і дослідження, до знаходження нестандартних рішень. Тому сьогодні в педагогічній науці і практиці йде інтенсивний пошук нових, нестандартних форм, методів і прийомів їхнього розвитку.

Літературна творча діяльність посідає особливе місце серед проявів творчості молодших школярів. З одного боку, вона вимагає роботи таких психічних процесів, як сприймання, образне мислення, уява, мовлення, емоції, активізує почуттєвий та інтелектуальний складники пізнавальної діяльності молодшого школяра. З іншого – дітям цього віку властива надзвичайна емоційність та чутливість до образних вражень, багатство уяви, невтомна допитливість, відкритість до навколишнього світу (Н. С. Лейтес, Г. О. Люблінська, Н. О. Менчинська та ін.). Це підтверджує важливість цілеспрямованого розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. Адже літературна творчість у дитячі роки – це умова і засіб максимального розкриття творчих здібностей, активізації емоційно-чуттєвої сфери, пізнавальних інтересів і духовного потенціалу молодших школярів (О. В. Духнович, О. О. Потебня, С. Ф. Русова, О. Я Савченко, В. О. Сухомлинський та ін.).

Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання є важливою і складною педагогічною проблемою, яка може бути успішно вирішена на основі створення оптимальних умов, урахування яких в освітньому процесі сприятиме успішній літературній творчості молодших школярів. Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить про існування різних підходів до визначення умов розвитку творчих здібностей учнів. Водночас можна констатувати, що більшість науковців акцентують увагу на важливості таких чинників: сприятливе середовище, що стимулює дітей до творчості; застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують активність учнів у процесі творчої діяльності; урахування індивідуальних особливостей і можливостей дітей молодшого шкільного віку; системність роботи з розвитку творчих здібностей учнів; зміна характеру міжособистісних стосунків між учителем і учнями у напрямку їх демократизації, діалогізації; комплексна підготовка учнів до створення літературних продуктів; збагачення їхнього емоційно-чуттєвого та комунікативного досвіду; навчання учнів елементарних прийомів літературної творчості; інтеграція різних видів творчої діяльності учнів (літературної, образотворчої, театральної, музичної); практична спрямованість літературної творчості тощо [1; 3; 5; 6].

Ґрунтуючись на психологічних і педагогічних дослідженнях (В. А. Левін, В. О. Моляко, О. І. Савенков, О. Я. Савченко) у процесі навчання молодших школярів творчості на уроках літературного читання, можна виділити такі компоненти: *мотиваційний* (прагнення дізнаватися, цікавитися, відчувати захоплення від створення власного продукту); *інтелектуально-логічний* (уміння аналізувати, порівнювати, діяти за аналогією, встановлювати зв'язки, доводити);

інтелектуально-евристичний (бачити нове, незвичайне, фантазувати, прогнозувати, виявляти інтуїцію, переносити знання, уміння в нову ситуацію); *активне сенсорне сприймання* (спостерігати, знаходити незвичайні малопомітні деталі, відчувати і передавати у слові звуки, рухи тощо); *комунікативний* (здатність до комунікації, співробітництва); *вольовий* (здатність до самоорганізації, зосередження вольових зусиль для завершення або удосконалення творчого продукту) [2; 4].

Аналіз науково-методичної літератури, спостереження за навчальним процесом дають змогу зробити висновок, що в початкових класах кожен учень має брати участь у творчій діяльності різного змісту і складності. На уроках літературного читання можна створити такі умови, щоб діти пройшли сходинки творчого зростання: 1) діяльність, що передбачає пасивне наслідування; 2) активно-наслідувальна діяльність; 3) виконання творчих завдань із створення власного нового продукту у співпраці з дорослими; 4) самостійне виконання творчого завдання [3].

На уроках літературного читання розвиток творчих здібностей учнів необхідно здійснювати системно, використовуючи розвивальний потенціал змісту творів, різноманітні види творчих завдань і взаємодії мистецтв.

Технологія розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання – це педагогічна система, спрямована на:

- формування умінь аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію;
- розвиток уяви, фантазії, спостережливості, мовлення, асоціативного й образного мислення, емоційної чутливості, допитливості, пізнавального інтересу, наполегливості;
- розвиток здатності побачити незвичайне у звичайному, висувати гіпотези, оригінальні ідеї; здатності до винахідництва, дослідницької діяльності та ін.

Зазначена технологія має містити набір методів і прийомів, які дають змогу на уроці створювати максимальні можливості для розвитку творчих здібностей учнів. Наведемо приклади таких методів і прийомів.

Для розвитку уяви необхідно розвивати мовлення, спостережливість, образне мислення, відповідні пізнавальні уміння (порівняння, асоціація, прогнозування, конструювання тощо). Важливо поступово знайомити учнів з прийомами, які допомагають створювати художні образи, фантастичні сюжети. Такими прийомами є: комбінування; аглютинація; акцентування; композиційна повторюваність слів, дій в сюжеті; збільшення або надмірне зменшення об'єкта; перенесення типових дій з одного об'єкта на інший, який цим реально не володіє; зупинення або прискорення часу, у якому діють герої; придумування сюжету від імені «Я –образ»; універсальний герой твору (чарівник, який може все); перенесення обставин сучасного життя в прадавнє минуле або далеке майбутнє; перевтілення одних образів в інші; політ фантазії; аналогія – створення нового за подібністю з добре відомим; фантастичні гіпотези; утворення абсурдних слів, що пробуджують фантазію; створення «вінегрету» з казок (події різних казок, їх персонажі зустрічаються в новому сюжеті); вичерпування уяви, коли обмежується час виконання якоїсь творчої роботи (скільки дій можна придумати з цим

предметом за 1 хв.; скільки ознак можна дібрати до цього предмета; скільки предметів можна намалювати із трикутником) та ін.

Розвиткові творчих здібностей учнів початкової школи на уроках літературного читання сприятиме:

- розвиток мовленнєвих умінь, збагачення словника учнів образними висловами, епітетами, порівняннями;

- малювання словами;

- створення учнями творчих продуктів: придумування ланцюжків римованих слів; доповнення вірша словами, що римуються; завершення твору; складання творів за асоціативною аналогією; написання авторських віршів, оповідань, казок тощо;

- ілюстрування прочитаного, придумування назв малюнків, зіставлення зображуваного у творі і на малюнку;

- виконання завдань на творчу перебудову змісту прочитаного твору:

- прогнозування можливого розвитку подій, змісту твору на основі заголовка, ілюстрації, читання першого (останнього) абзаців тексту;

- виконання учнями творчих завдань на основі сприймання різних творів мистецтва;

- створення стінівок, колажів та ін.;

- інсценізація уривків творів тощо.

У підсумку зазначимо, що розвиток творчого потенціалу молодших школярів є одним із головних завдань сучасної української школи і цілеспрямованим процесом. Використання технології розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання дає змогу ефективно організувати їхню творчу діяльність. Методи і прийоми зазначеної технології спрямовані на розвиток і формування творчих здібностей учнів початкових класів.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1967. 92 с.

2. Моляко В. О. Психологічна проблема творчого потенціалу. *Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості та обдарованості: збірник наукових праць* / за ред. В. О. Моляко. Житомир, 2007. С. 6-13.

3. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посібник для вчителя. Київ: Освіта, 2007. 334 с.

4. Савченко О. Я. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2016. № 8. С. 10-15.

5. Сисоєва С. О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання. *Гуманітарні науки*. 2001. № 1. С. 110-118.

6. Явоненко М. В. Методика підготовки школярів до літературно-творчої діяльності. *Початкова школа*. 2005. № 5. С. 15 – 18.